

ржка детей в образовании : материалы всерос. конф. – М. : Инноватор, 1996. – С. 50–52.

3. Иванова С.П. Психолого-педагогическая поддержка личностного саморазвития студентов в процессе вузовского образования : дис. ... канд. пед. наук / С.П. Иванова. – Якутск, 2009. – 224 с.

4. Колонтаевская Т.В. Педагогическая поддержка личностного саморазвития студентов в процессе изучения иностранного языка : дис. ... канд. пед. наук / Т.В. Колонтаевская. – Хабаровск, 2002. – 128 с.

5. Митина Г.В. Психолого-педагогическая поддержка личностного становления школьника в социально-воспитательной работе (на материале школы первой ступени) : дис. ... канд. пед. наук / Г.В. Митина. – Биробиджан, 2000. – 126 с.

6. Рудкова С.Г. Психолого-педагогическое сопровождение адаптации студентов в вузе : дис. ... канд. пед. наук / С.Г. Рудкова. – Комсомольск-на-Амуре, 2005. – 138 с.

ЗАЛІЗНЯК А.М.

СЛОВЕСНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Мовленнєве спілкування є одним з перших видів діяльності дитини, яким вона оволодіває в онтогенезі. Під час спілкування саме в ігровій діяльності дитина пізнає предметний, природний і соціальний світ у його цілісності та різноманітності. За допомогою мови дитина контактує з довкіллям, завдяки чому й відбувається її соціалізація. Тому однією зі стрижневих проблем дошкільної лінгводидактики є розвиток мовлення дошкільників засобами словесної гри. Актуальність цієї проблеми зумовлена пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ ст., Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”.

Гру як провідний вид діяльності досліджували відомі вчені: Ш. Амонашвілі, Л. Артемова, Т. Маркова, Є. Тихєєва, О. Сорокіна, Є. Удальцова та ін. Було зроблено висновок про те, що гра виступає засобом, який пов’язує різні види діяльності: ігрову, комунікативно-мовленнєву та навчально-мовленнєву. Гра є інтерактивною, оскільки вона є найефективнішим засобом вияву мовленнєвої активності дітей.

Питання впливу гри на виховний процес дітей висвітлено у працях педагогів-класиків (А. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський), психологів (Ю. Аркін, П. Блонський, Л. Виготський, Д. Ельконін, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе) та сучасних педагогів (Л. Артемова, А. Бондаренко, Р. Жуковська, Д. Менджеріцька, О. Усова, Г. Швайко).

Гру як діяльність, що відображає дійсність шляхом активного її перетворення, розкрито в працях психологів: Н. Виноградова, О. Леонтєва, О. Лурія та ін. У грі активізуються й розвиваються психічні процеси, формується особистість дошкільника, розвивається мовлення.

Мета статті – розглянути словесні ігри як засіб розвитку мовлення дошкільників.

Перш за все, з'ясуємо сутність поняття “гра”. У педагогічному словнику за редакцією М.Д. Ярмаченка читаємо: “гра – вид діяльності, мотив якої полягає не в її результатах, а в самому процесі” [5, с. 121].

Гра є відкритою, образною, творчою й різноманітною, у поєднанні з навчанням і мовою є засобом всебічного розвитку дитини. У зв'язку із цим мовлення та гра виконують низку функцій. Сучасні дослідники (А.М. Богуш, Н. І. Луцан) називають ці функції й детально їх характеризують: освітня, виховна, естетична, розважальна; експресивна, культуросна, контактано встановлювальна; функція мовленнєвого спрямування [1, с. 13–15].

Відтак, мова дітей дошкільного віку розвивається в контексті гри, оскільки саме гра є пріоритетною, провідною діяльністю. Звернімо увагу на те, що не слід перебільшувати вплив ігрової діяльності на розвиток мовлення дітей, оскільки сама гра не може розвивати та вдосконалювати мовлення дитини. Уявна ігрова ситуація дає змогу дитині відходити від визначених літературних норм вимови до діалектного мовлення, місцевих говірок та вікових мовленнєвих помилок.

Аналіз психолого-педагогічної джерельної бази засвідчив чимало різних підходів до класифікації дитячих ігор. Так, російський психолог Д.Б. Ельконін розробив класифікацію, до складу якої увійшли тільки сюжетно-рольові ігри, виокремлюючи ігри з правилами [3]. Німецький психолог В. Штерн поділяє ігри на два види: індивідуальні та соціальні. Швейцарський психолог Ж. Піаже запропонував таку класифікацію:

- 1) ігри-вправи, що виникають у перші місяці життя дитини;
- 2) символічні ігри – найпоширеніші ігри дітей від двох до чотирьох років;
- 3) ігри з правилами, що спостерігаються в дітей від семи до дванадцяти років [4].

На сучасному етапі класифікація дитячих ігор була розроблена С. Новосоловою. В основі її класифікації лежить організаційно-функціональне джерело ігор. Авторкою виокремлено три групи ігор:

- 1) самостійні ігри, які виникають з ініціативи дітей;
- 2) ігри, що виникають з ініціативи дорослих, які використовують їх з освітньою та виховною метою (навчальні та розважальні);
- 3) ігри, що мають своїм джерелом історичні традиції етносу (народні) [4].

На сучасному етапі ігри дітей групують таким чином:

- 1) за метою й формою (навчальні, розважальні, рухливі, ігри-забави, ігри-небувальщини, ігри-заняття, музично-дидактичні, народні, хороводні, етнографічні, ігри з правилами);

- 2) за змістом (сюжетно-рольові, ігри-драматизації, ігри за літературними сюжетами, режисерські, мовленнєві, театралізовані, спортивні, дидактичні);

3) за використанням дидактичного матеріалу (ігри на наочній основі, словесні й вербальні);

4) за способом організації (колективні, групові, індивідуальні, парні, ініціативні, самостійні, стимульовані, творчі) [1].

Тепер розглянемо поняття “словесна гра”. Це поняття найповніше було розкрито дослідницею А.К. Бондаренко. Вона зазначила, що словесні ігри спрямовані на “розвиток захопливої розумової діяльності, самодіяльності й активності їхнього мислення” [2, с. 4]. Таким чином, дослідниця пов’язала словесні ігри з універсальною здатністю, що визначає готовність людини засвоювати та використовувати знання й досвід, здатність розумно діяти, раціонально мислити, успішно справлятися із життєвими обставинами, зокрема, з розвитком мислення.

Зауважимо, що словесна гра вимагає використання набутих раніше знань. Вона можлива тільки на основі попереднього досвіду дитини. Словесні ігри є найскладнішими, оскільки змушують дітей оперувати уявленнями, мислити про речі, з якими на той час вони не діють, використовувати набуті знання в нових ситуаціях. Для словесних ігор характерний принцип єдності мови, мислення та мовлення. Ці ігри вимагають від дитини напруження, розумових зусиль, гнучкості й швидкості мислення, розвинутого мовлення. У цих іграх дошкільник вирішує самостійно різноманітні мисленнєві завдання. Так, у молодшому дошкільному віці ці ігри спрямовані на розвиток мовлення, уточнення й закріплення словникового запасу. У старшому дошкільному віці словесні ігри розвивають самостійність мислення, активізують розумову діяльність, позитивно впливають на їхнє навчання, привчають самостійно доходити висновків. Як правило, дошкільникам доводиться описувати предмети, відгадувати їх за описом, за ознаками схожості та відмінності, групувати предмети за різними властивостями, ознаками, складати власні розповіді. У дітей виникає бажання займатися розумовою працею. У грі сам процес мислення відбувається активніше, труднощі розумової праці дитина долає легше, не помічаючи, що її навчають.

Так, А.К. Бондаренко поділяє словесні ігри, які спрямовані на розвиток мисленнєвих завдань, на чотири групи:

1) ігри, що формують уміння виокремлювати сутнісні ознаки предметів, явищ;

2) ігри, що спрямовані на вироблення вмінь щодо порівняння, зіставлення, формулювання правильних висновків;

3) ігри, що спрямовані на розвиток умінь щодо узагальнення, класифікації предметів за різними ознаками;

4) ігри на розвиток уваги, швидкості, мислення, витримки, почуття гумору [2].

Крім мисленнєвих завдань, у словесних іграх вирішуються такі мовленнєві завдання: виховання звукової культури мовлення, формування граматичної правильності мовлення, збагачення, уточнення й активізація

словника дітей, розвиток зв'язного мовлення. Тому в сьогоденній практиці словесні ігри класифікують за такими мовленнєвими завданнями:

1) ігри на розвиток звукової культури мовлення й розвиток звукового аналізу слів;

2) ігри на розвиток граматичної правильності мовлення;

3) ігри на збагачення, уточнення й активізацію словника дітей;

4) ігри на розвиток діалогічного та монологічного мовлення [1].

Зауважимо, що класифікацію ігор за мовленнєвим завданням започаткував ще В.М. Чистяков. Мета цих ігор – розширення запасу слів рідної мови; поглиблення й уточнення значень слів; розвиток і закріплення навичок зв'язного мовлення.

Словесні ігри сприяють вихованню вміння уважно слухати педагога, швидко знаходити відповідь на запитання, точно формулювати свої думки відповідно до поставлених завдань. Під час цих ігор дошкільники мають можливість діяти, що й сприяє розвитку гри. Їхні дії супроводжуються словами-зверненнями до однолітків, які їх чують і дають відповіді. У своїх висловлюваннях дошкільники планують свою діяльність, послідовність майбутніх дій. Відбувається перехід від ситуативних висловлювань до позаситуативних без опори на предмети й дії з ними. У грі знання дітей, що сформовані в наочному плані, переводяться в мовленнєвий, а отже, узагальнюються. Зауважимо, що в словесних іграх уявний світ завжди оформлений словами. За допомогою мовлення діти висловлюють свої думки, почуття, узгоджують свої дії в грі.

Сучасні дослідники в структурі словесної гри виокремлюють такі компоненти:

1) ігровий задум;

2) ігрові мовленнєві дії;

3) рольова поведінка;

4) сюжетоскладання;

5) мовленнєве оформлення й мовленнєвий супровід [1, с. 48].

Вони зазначають, що в ігровому задумі містяться мовленнєві завдання, які спонукають дитину користуватися зв'язним мовленням. Розвиток ігрової мовленнєвої дії залежить від самих дітей, від їхньої уяви. Ігрова дія в словесній грі завжди супроводжується різними мовленнєвими висловлюваннями. Так удосконалюється мовлення дітей. Ігрова дія використовується в словесній грі в суто мовленнєвому плані. Рольове спілкування – це спілкування з іншими персонажами через ролі. Таке мовлення сприяє кращому розумінню ігрових дій. Сюжетоскладання – це спосіб побудови гри, в основі якої міститься велике мовленнєве навантаження. У словесній грі присутні два аспекти: пізнавальний (навчальний) і розважальний (ігровий) [1].

Словесні ігри доцільно використовувати на заняттях дошкільного навчального закладу з розвитку мовлення й художньої літератури як ігровий метод; як самостійну гру-заняття, що проводиться під керівництвом

педагога; як самостійно стимульовану словесну гру дітей; як прийом на заняттях з інших розділів програми.

У лінгвістичній і особливо в психологічній літературі поряд зі словесними іграми використовують термін “вербальні” ігри”. У психологічному словнику термін “вербальний” застосовується для позначення форм знакового матеріалу, а також процесів та оперування цим матеріалом [6, с. 62].

Під вербальними іграми розуміють словесні ігри, що спрямовані на вирішення мовленнєвих завдань, змістом яких виступає зв’язне (діалогічне, монологічне) мовлення, мовленнєві висловлювання різного типу (опис, розповідь, міркування, пояснення). Вербальні ігри поділено на дві великі групи: репродуктивні й творчі.

Висновки. Таким чином, словесна гра – це природний спосіб активізації мовлення дошкільників. За допомогою мовлення діти вчаться висловлювати свої думки, узгоджувати свої дії в грі. Подальші розвідки в заданому напрямі пов’язані з дослідженням репродуктивних та творчих вербальних ігор.

Література

1. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч. посіб. / А.М. Богуш, Н.І. Луцан. – К. : Слово, 2008. – 256 с.

2. Бондаренко А.К. Словесные игры в детском саду : пособие / А.К. Бондаренко. – М. : Просвещение, 1977. – 94 с.

3. Эльконин Д.Б. Психология игры / Д.Б. Эльконин. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 360 с.

4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. / Т.І. Поніманська. – К., 2004. – 456 с.

5. Педагогічний словник / [за ред. М.Д. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.

6. Современный словарь по психологии. – К. : Современное слово, 1998. – 768 с.

КІСЕНКО О.О.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА”

Початок ХХІ ст. озаменований усвідомленням того факту, що реформування вищої школи в Україні – нагальна потреба, оскільки довгий час надмірне збільшення професійної підготовки відбувалося на шкоду загальному духовному й культурному розвитку особистості. Гуманізація та гуманітаризація освіти передбачає перехід від технологічно-технократичної моделі освіти до освіти, культурно “навантаженої” й культурно детермінованої. Нова гуманістична методологія освіти ставить у центр освітнього процесу людину, її духовний розвиток, систему загальнолюдських цінностей,